

Hansta gård, gravfält och runstenar

Gården Hägerstalund som ligger strax bakom dig, fick sitt namn på 1680-talet efter den dåvarande ägaren Nils Hägerflycht. Tidigare fanns två gårdar här som hette Hansta. Namnet omnämns första gången 1539 som "Hanasta" och man tror att det syftar på ordet hane, orrtupp eller tjädertupp. Gårdens historia går tillbaka ända till järnåldern.

Inom naturreservatet, som fått sitt namn efter de ursprungliga gårdarna Hansta, finns ett stort antal fornlämningar från bronsålder och framåt. De består av såväl boplatslämningar, gravfält som spår av det gamla odlingslandskapet, med framför allt stensträngar som är synliga i naturen.

Här, nära gården och vid den gamla häradsvägen, står en runsten. Ursprungligen fanns två stenar men den andra har flyttats till Skansen. Runstenarna berättar om två bröder som for till Grekland och aldrig kom tillbaka. Deras mor Inga ärvde dem. I arvet ingick troligen Hansta. När Inga dog ärvdes hon av sina bröder Gärdar och Jorund. De lät resa stenarna till minne av systersonerna och för att upplysa omvärlden om hur gården kommit i deras ägo. Båda stenarna är märkta med ett kors, vilket visar att de som lät rista dem var kristna och levde i mitten av 1000-talet, vid Vikingatidens slut.

I närheten av runstenen ligger tre gravfält som tidigare kan ha hängt samman och varit gårdsgravfält till den förhistoriska gården Hansta. Tillsammans finns cirka 35 synliga gravar. Två av dem är högar och resten ärstensättningar, de flesta är runda men det finns även en rektangulär.

Under stora delar av järnåldern brändes den döde på bål. De brända benen samlades ihop i ett kärl, ibland tillsammans med personliga tillhörigheter som smycken eller vapen. Slutligen begravdes den döde på ett gravfält i närheten av platsen där han bott.

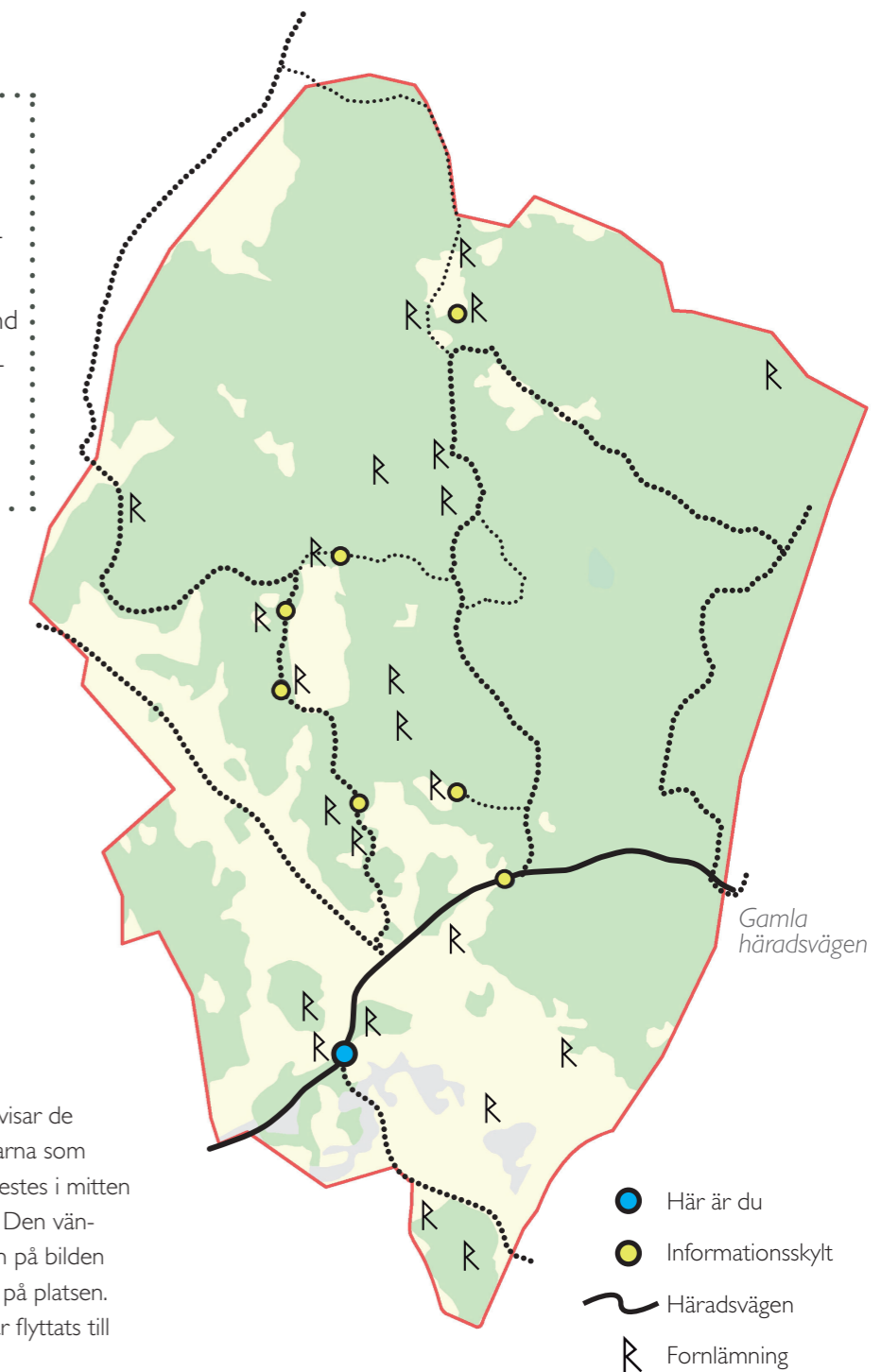

Illustration: Maria Lipasti

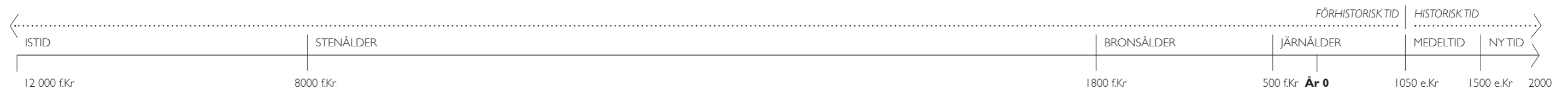
Hög: en förhistorisk grav med markerad välvd profil och övertorvad yta.

Stensättning: en förhistorisk grav med flack eller svagt välvd profil, ibland avgränsad av en yttre kantkedja av stenar. Den vanligaste formen är rund men de kan även vara fyrkantiga, ovala eller triangulära.

Stensträng: Lämning efter låga stenmurar.

Illustrationen visar de båda runstenarna som ristades och restes i mitten av 1000-talet. Den vänstra runstenen på bilden finns kvar här på platsen. Den andra har flyttats till Skansen.

Producerad av Ekologigruppen AB, tryckt av Moderatho

www.stockholm.se

Längs med Hansta kulturstig finns åtta skyltar med information om historiska och förhistoriska lämningar i Hansta naturreservat.

För mer information om naturreservatet: www.stockholm.se/naturreservat
För mer information om fornlämningar: www.raa.se/fornforsk

Boplats och gravfält

I det här området, strax vänster om skylten och stigen, finns både ett gravfält med sex gravar och lämningar som tyder på att det även kan ha funnits en förhistorisk boplats här.

Gravarna är fem runda stensättningar och en triangulär. De runda är 3-5 meter stora. En av dem har ett stort stenblock i mitten. Under stora delar av järnåldern brändes den döde på bål. De ihopsamlade brända benen begravdes ofta på ett gravfält nära där den döde bott.

Boplatslämningarna består av minst två terrasseringsar, två stora skärvstenshögar och en stensträng. Terrasseringsarna ligger i den sydvästra delen av området liksom den ena skärvstenshögen.

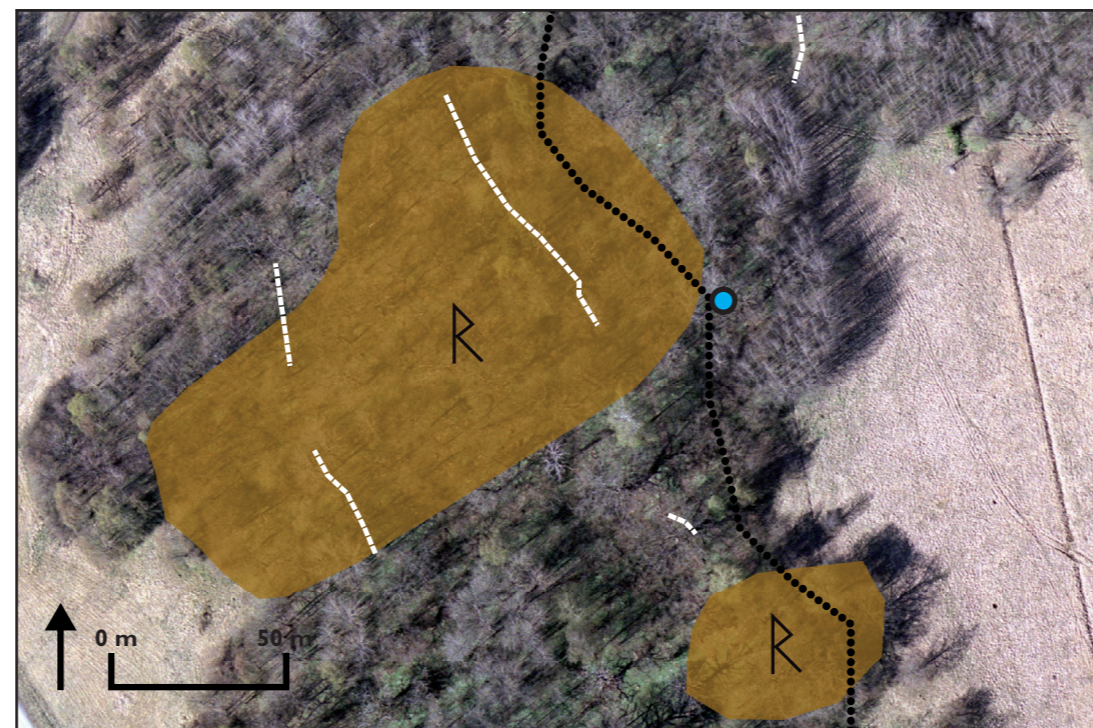
Skärvstenshögar är lämningar efter matlagning. Man värmdde vatten genom att lägga i upphettade stenar. Stenarna sprack då ofta sönder och så småningom kastades de på en hög. Sådana högar brukar finnas i anslutning till bronsålderslämningar och de dateras ofta till denna tid.

Terrasseringsarna hör troligen samman med förhistorisk bebyggelse. Likaså stensträngarna som är lämningar efter låga stenmurar som inhägnat odlingsmarkerna till skydd mot betande djur.

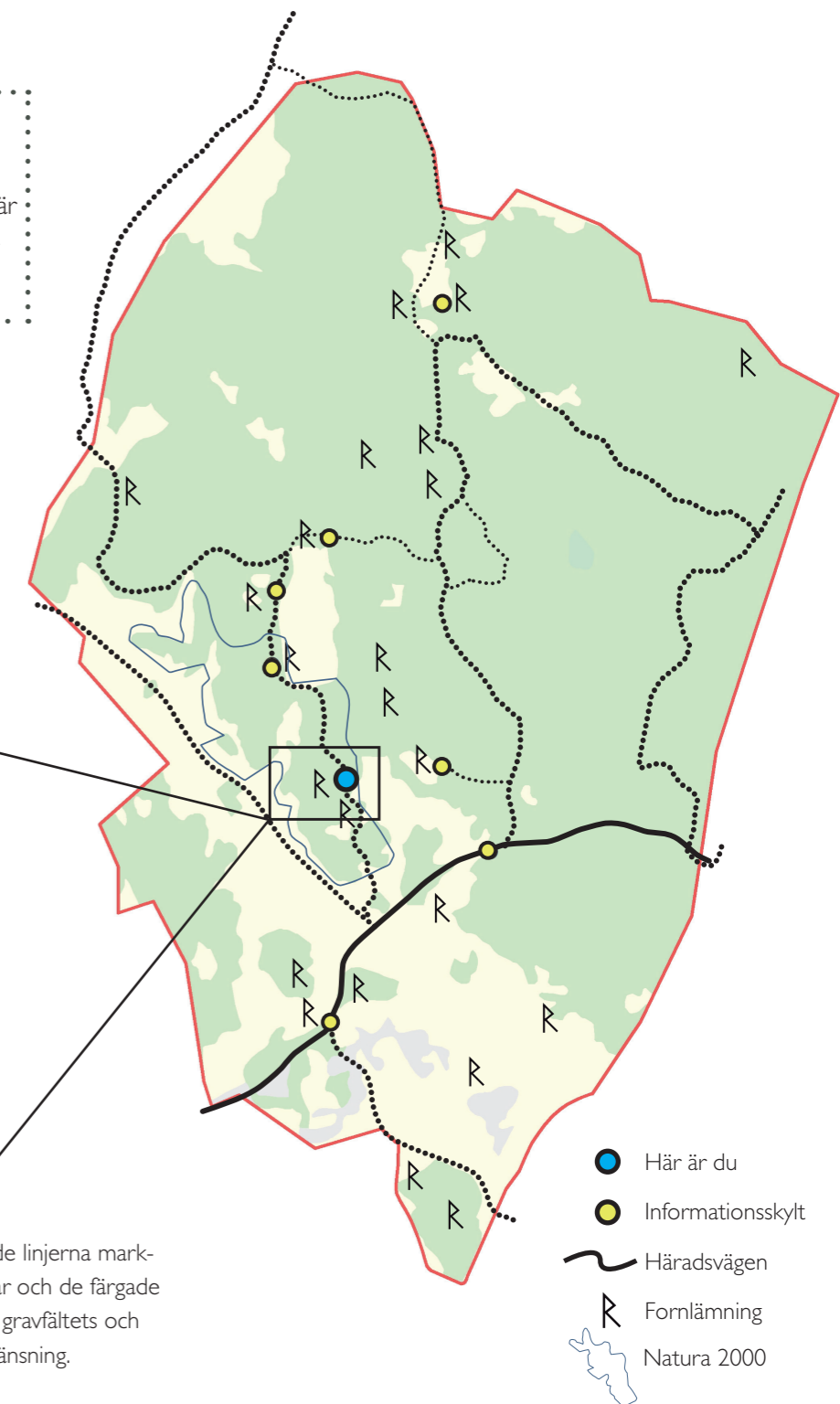
Strax söder om denna plats finns ytterligare ett område med bland annat två gravar, stensträngar och två stenröjda ytor som kan vara boplatsterrasser. Lämningarna är antagligen från äldre järnåldern.

Natura 2000-område

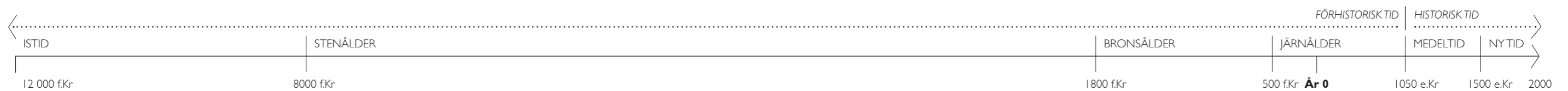
Delar av ädellövslogen i Hansta ingår i EUs nätverk för värdefull natur, ett så kallat Natura 2000-område. Här har det troligen funnits lövträd sedan bronsåldern 1800-500 f.Kr. Idag finns här ek- och hassellundar. Om våren är skogsbackarna täckta med mattor av blåsippor och vitsippor.

Stensättning: en förhistorisk grav med flack eller svagt välvd profil, ibland avgränsad av en yttre kantkedja av stenar. Den vanligaste formen är rund men de kan även vara fyrkantiga, ovala eller triangulära.

De vita streckade linjerna markerar stensträngar och de färgade områdena visar gravfältets och boplatsens avgränsning.

Producerad av Ekologigruppen AB, tryckt av Moderatho

www.stockholm.se

Längs med Hansta kulturstig finns åtta skyltar med information om historiska och förhistoriska lämningar i Hansta naturreservat.

För mer information om naturreservatet: www.stockholm.se/naturreservat
För mer information om fornlämningar: www.raa.se/fornsok

Gravfält och stensträngar

Stigen går här nära en gammal åkerkant och genom ett stort gravfält med cirka 70 stensättningar. På gravfältet finns runda, triangulära, kvadratiska och rektangulära gravformer, som man ser bäst tidigt på våren. I några av gravarna finns också resta stenar.

Troligen är de äldsta delarna av gravfältet från äldre järnåldern.

I den sydvästra delen av gravfältet finns tre terrasseringsar, 12-20x10 meter stora. Ytorna är plana och stenfria men omgärdade av stenar. De kan vara husgrundsterrasser eller odlingsterrasser.

Här i Hanstaområdet finns ett ovanligt omfattande system av stensträngar bevarade. Stensträngarna är lämningar av låga stenmurar som har hägnat in områden, till exempel åkrar och ängar, där man ville skydda grödan från djurbete. De kan också vara rester av fägator där djuren gått mellan inägorna och utmarken. De hör ofta hemma i det äldre järnålderslandskapet.

I kanten längs stigen finns stensträngar som löper både inom och utanför gravfältet. Det är tillsammans åtta olika delar med en sammanlagd längd av nära 600 meter. De olika delarna är mellan 1-1,5 meter breda och upp till 0,5 meter höga.

Om du fortsätter stigen norrut så kommer du att kunna se ännu tydligare stensträngar.

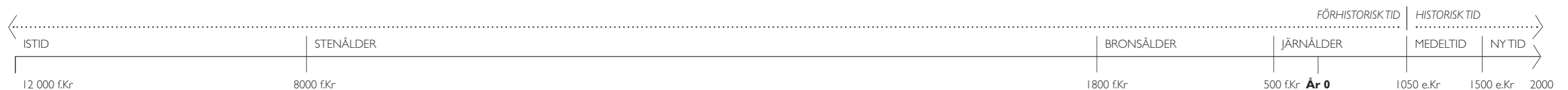
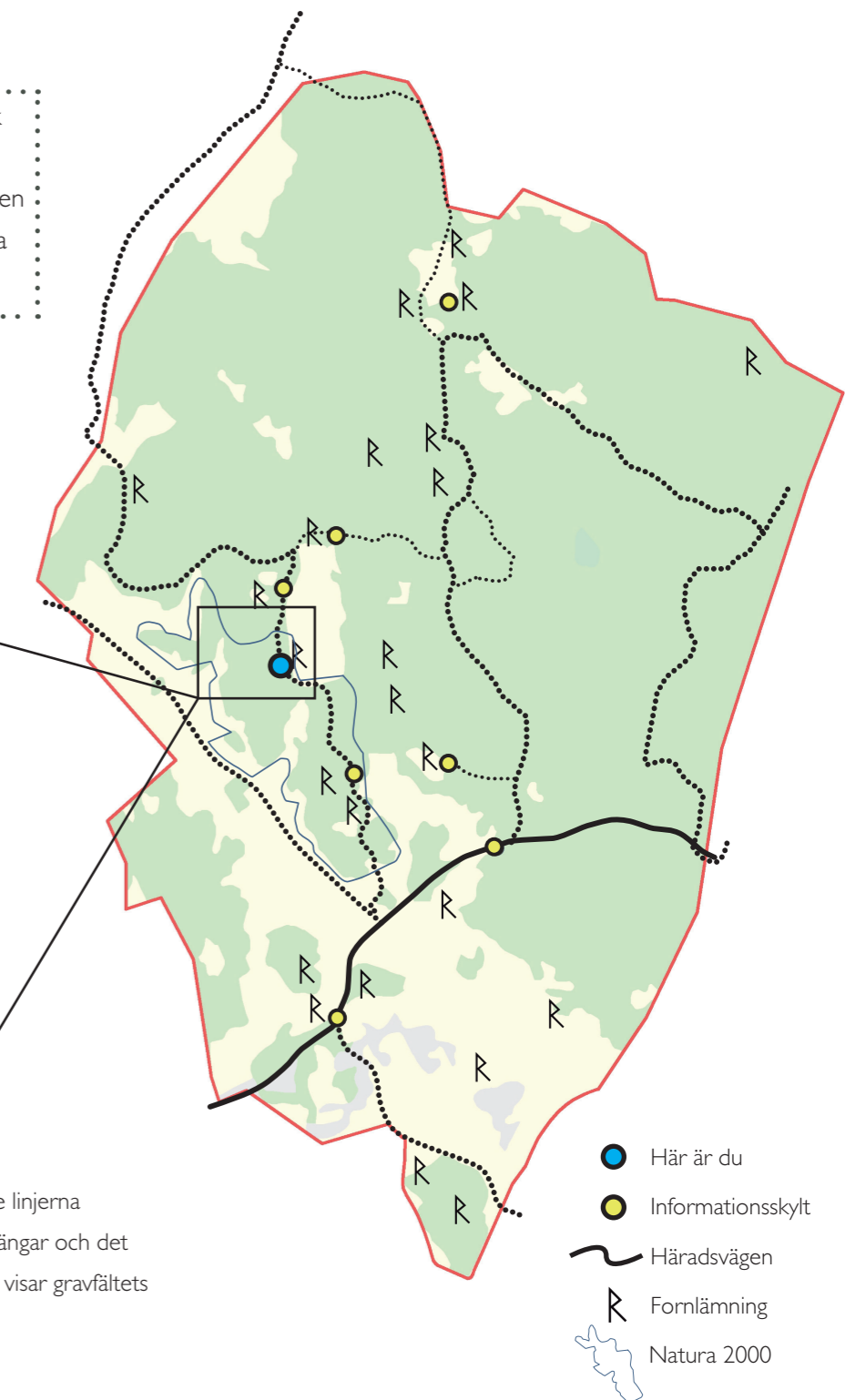
Natura 2000-område

Delar av ädellövslogen i Hansta ingår i EUs nätverk för värdefull natur, ett så kallat Natura 2000-område. Här har det troligen funnits lövträd sedan bronsåldern 1800-500 f.Kr. Idag finns här ek- och hassellundar. Om våren är skogsbackarna täckta med mattor av blåsippor och vitsippor.

Stensättning: en förhistorisk grav med flack eller svagt välvd profil, ibland avgränsad av en yttre kantkedja av stenar. Den vanligaste formen är rund men de kan även vara fyrkantiga ovala eller triangulära.

De vita streckade linjerna markerar stensträngar och det färgade området visar gravfältets avgränsning.

Producerad av Ekologigruppen AB, tryckt av Moderatho

www.stockholm.se

Längs med Hansta kulturstig finns åtta skyltar med information om historiska och förhistoriska lämningar i Hansta naturreservat.

För mer information om naturreservatet: www.stockholm.se/naturreservat
För mer information om fornlämningar: www.raa.se/fornsok

Stensträngar, vanliga i Hanstaområdet

På stigens högra sida ligger en så kallad stensträng längs med den tidigare åkermarken. Stensträngen är 1-1,25 meter bred och upp till 0,4 meter hög. Den ingår i ett stensträngssystem som har en sammanlagd längd av cirka 600 meter. Söderut går den ned mot ett stort gravfält där den förgrenar sig åt flera håll. På vissa ställen är den även dubbel. Norrut går stensträngen vidare längs med åkerkanten upp till platsen för torpet Solhyllan.

Stensträngarna är lämningar efter ett slags låga stenmurar som har hägnat in områden, t ex åkrar och ängar, där man ville skydda grödan från djurbete. De parallella stensträngarna kan ha varit rester av fägator där djuren kunde passera mellan inägorna på väg från gården till betesmarken i utägorna.

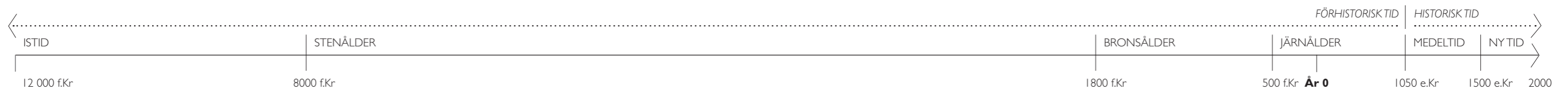
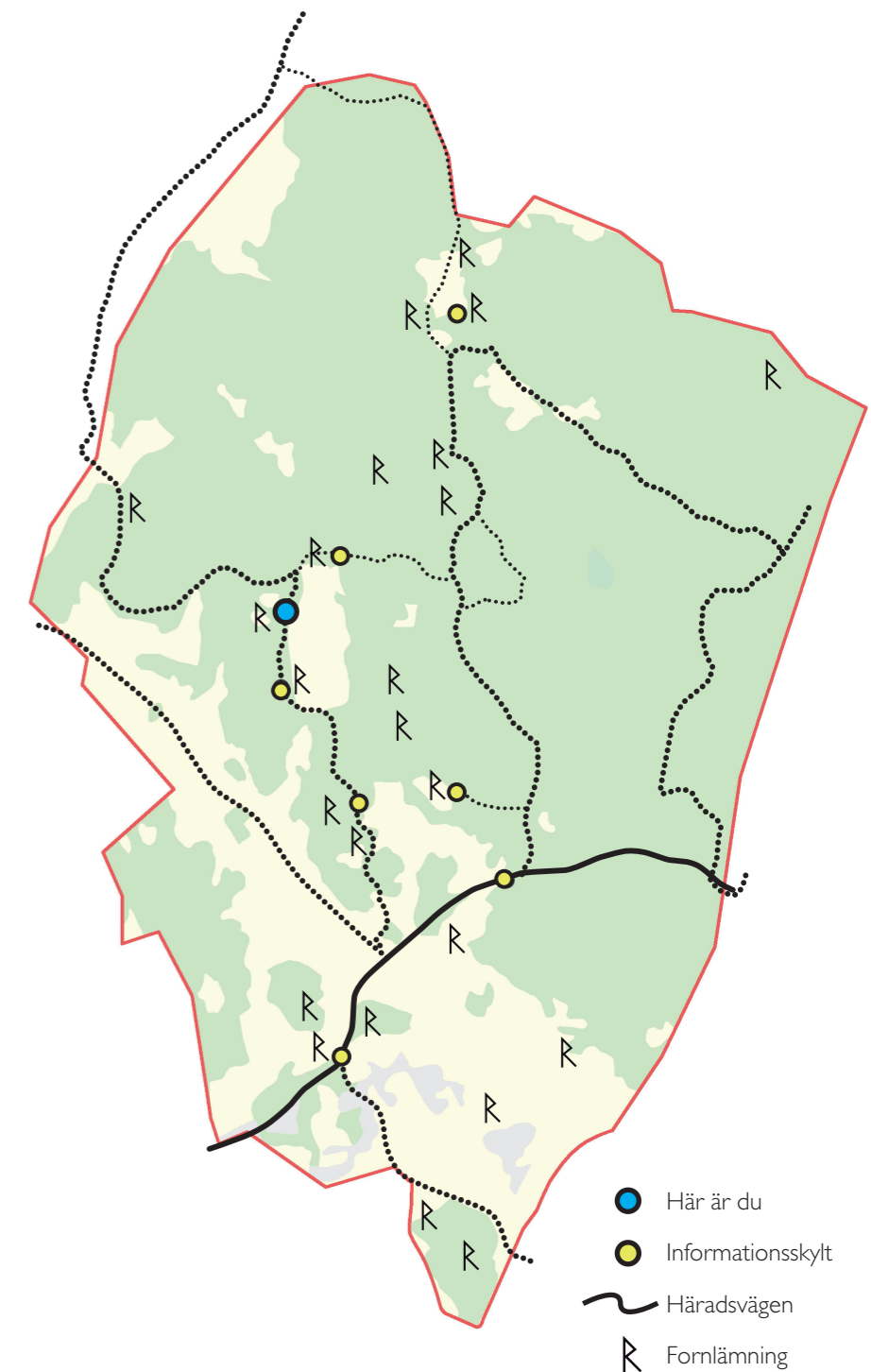
Stensträngarna hör oftast hemma i det tidiga järnålderslandskapet och tillsammans med de stenröjda ytorna och boplatterrasserna utgör de antagligen bebyggelseenheter som är svåra att tolka, utan arkeologiska undersökningar.

Hanstaområdet är ovanligt rikt på stensträngar och eftersom marken till stora delar har varit obrukad under senare århundraden har de bevarats till idag. Detta är det största sammanhängande stensträngsområdet i Stockholm.

Illustration: Anna Maria Larson

Stensträngar är lämningar efter låga stenmurar som hägnat in exempelvis åkrar och ängar.

Torpet Solhyllan

På denna plats har torpet Solhyllan legat. Lämningar finns kvar från boningshus, uthus och en källargrund. I det som varit boningshuset kan man se rester av tegelstenar från den raserade skorstensstocken. Från de omgivande odlingarna finns lämningar som röjda odlingsytor, några odlings- och röjningsrösen samt dikningar.

Under 1600-talets slut och början av 1700-talet skedde omfattande nyodlingar på de marker som tillhörde Hägerstalunds gård. Då tillkom torpen Branten, Ekåsen, Källmon och Solhyllan. På en karta över Hägerstalunds mark från 1803 finns de alla markerade. Inget av torpen finns kvar idag.

Torpet Solhyllan var bebott från åtminstone 1694 men var avhyst 1828. På kartan från 1803 står att marken då brukades av torpet Ekåsen som låg cirka 500 meter söder om Solhyllan.

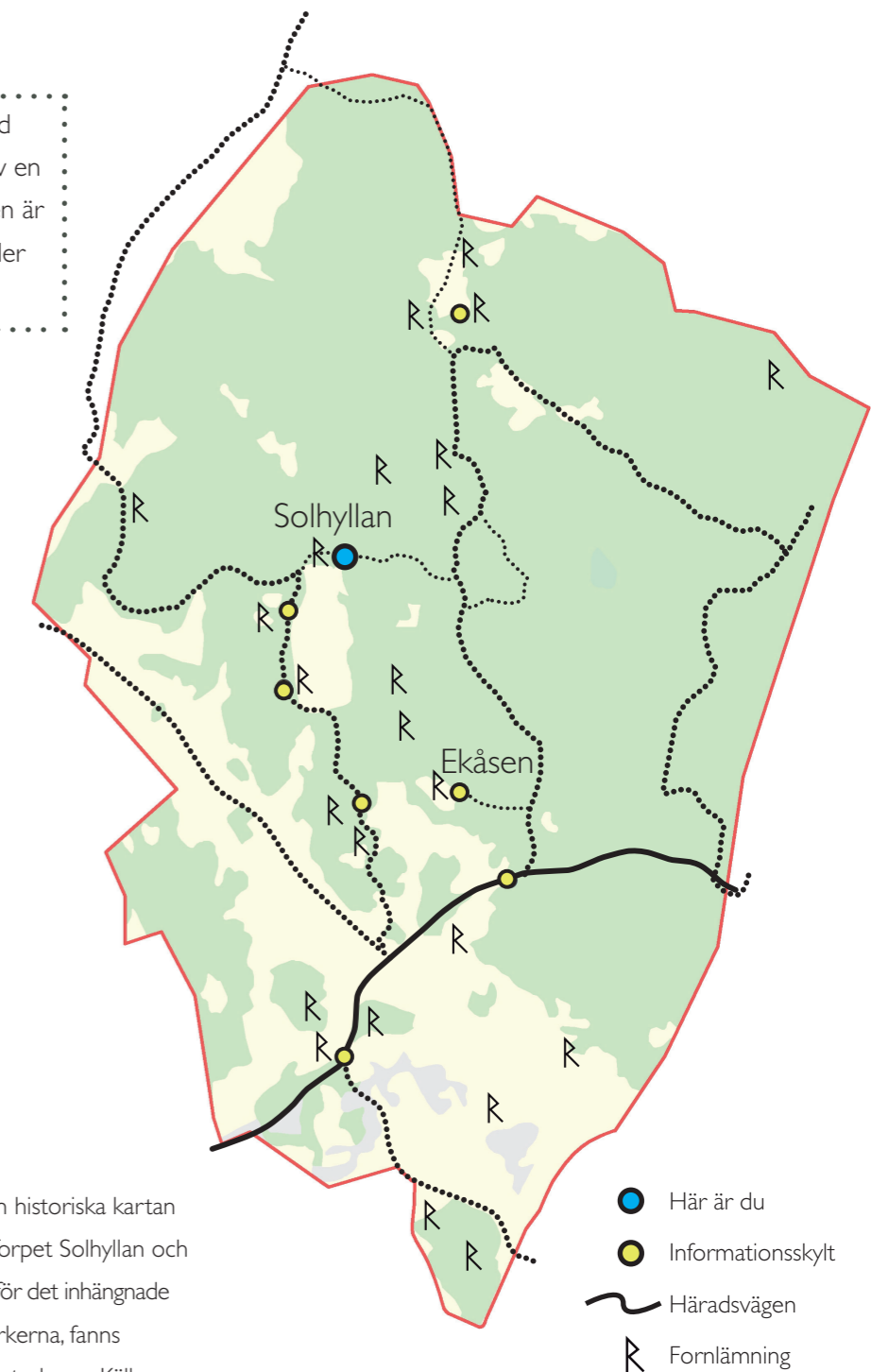
Förutom lämningarna från bebyggelsen finns även en stensättning, en grav från järnåldern, som ligger i områdets östra del, en bit nordöst om boningshusets husgrund.

Flera stensträngar leder förbi torplämningarna. Dels fortsätter det stensträngssystem som passerat gravfälten sydväst om Solhyllan, dels finns ett längre stensträngssystem söder om Solhyllan som går längs med

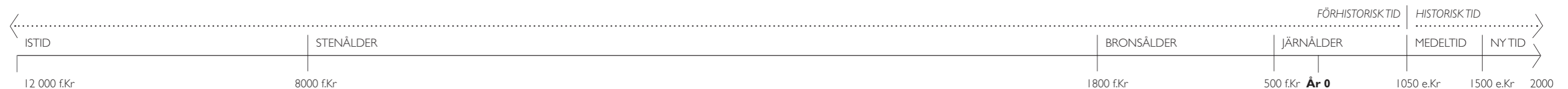
östra kanten av den öppna ytan som tidigare varit åker och ängsmark. Stensträngar har varit låga stenmurar som har hägnat in områden, till exempel åkrar, där man ville skydda grödan från djurbete.

Norr om denna plats övergår naturen till urskogslänkande barrskog, något som är ovanligt i Stockholm.

Stensättning: förhistorisk gravanläggning med flack eller svagt välvd profil, ibland avgränsad av en yttre kantkedja av stenar. Den vanligaste formen är rund men de kan även vara fyrkantiga, ovala eller triangulära.

I utsnittet på den historiska kartan från 1803 syns Torpet Solhyllan och dess inägor. Utanför det inhägnade området, i utmarkerna, fanns Hägerstalunds beteshagar. Källa: Lantmäteriet Akt nr: 01-SPÅ-51.

Producerad av Ekologigruppen AB, tryckt av Moderatho

Längs med Hansta kulturstig finns åtta skyltar med information om historiska och förhistoriska lämningar i Hansta naturreservat.

För mer information om naturreservatet: www.stockholm.se/naturreservat
För mer information om fornlämningar: www.raa.se/forforsk

www.stockholm.se

Gravfält, stensträng och skålgropssten

De norra och västra delarna av Hanstaområdet hörde tidigare till Sollentuna kommun, men 1980 övergick de till Stockholm. Strax norr om kommungränsen ligger gårdarna Väsby och Bög och marken här har tillhört dem sedan långt tillbaka i tiden.

Där du står nu finns flera fornlämningar. Strax öster om dig ligger ett litet gravfält med tre runda stensättningar och en treudd. Treudden är en tresidig grav med hörnen markerade med större stenar. Sidorna är 8 meter långa och graven har en så kallad kantkedja, det vill säga är kantad med stenar. Stensättningarna är 4-5 meter i diameter.

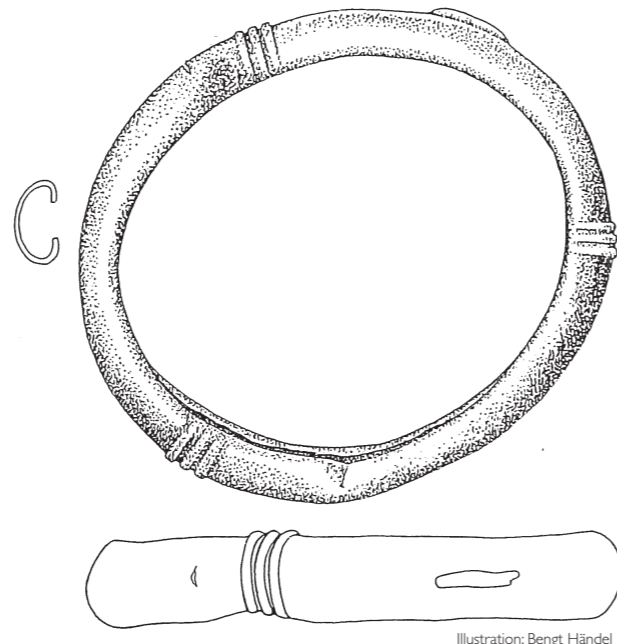
Här finns också en skålgropssten som ligger precis framför dig i gravfältets västra kant. Skålgropen är den 3 cm stora gropen i mitten av den stora flata stenhällen.

Man brukar datera skålgropsstenar till bronsåldern. Det är osäkert hur de använts men man tror att de kan ha samband med fruktbarskålgropsstenar. Kanske offrade man i groparna för god skörd. De kallas ibland även älvkvarnar. Enligt traditionen skulle älvorna ha malt sina sädeskorn i groparna. Långt fram i tiden har man sett att människor "offrat" småsaker som nålar och mynt i groparna.

Skålgropsstenen ingår i en stensträng som fortsätter cirka 150 meter norrut. Den slutar vid en plats som är röjd från sten och som kan vara en boplatsterrass.

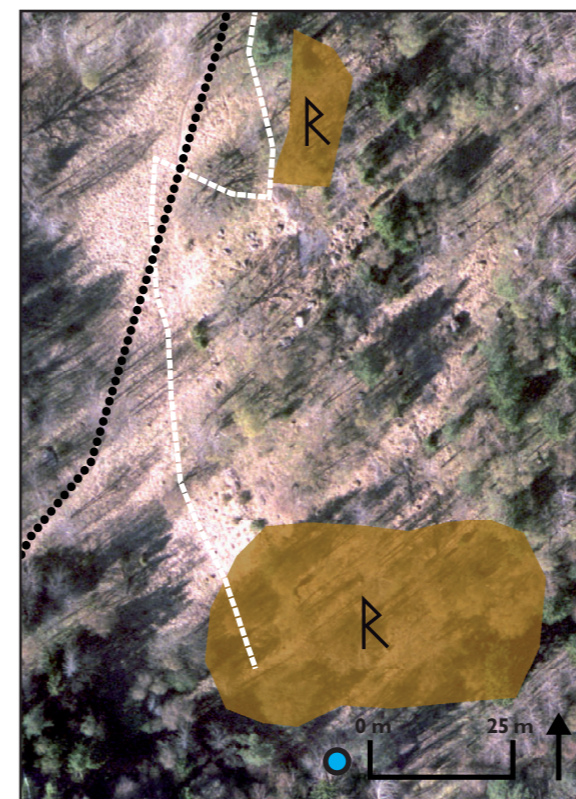
Cirka 50 meter sydväst om skålgropsstenen, finns ett område med både stensträngar och två husgrundsterrasser.

De här lämningarna kommer troligen från människor som bodde i området under äldre järnåldern eller bronsåldern. Cirka 300 meter mot nordväst har man hittat ett depåfynd med nedgrävda föremål från bronsåldern vilket också visar att det fanns människor här då.

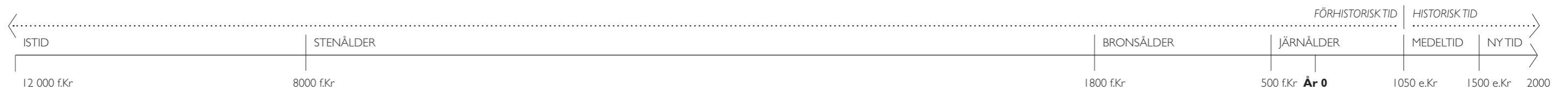
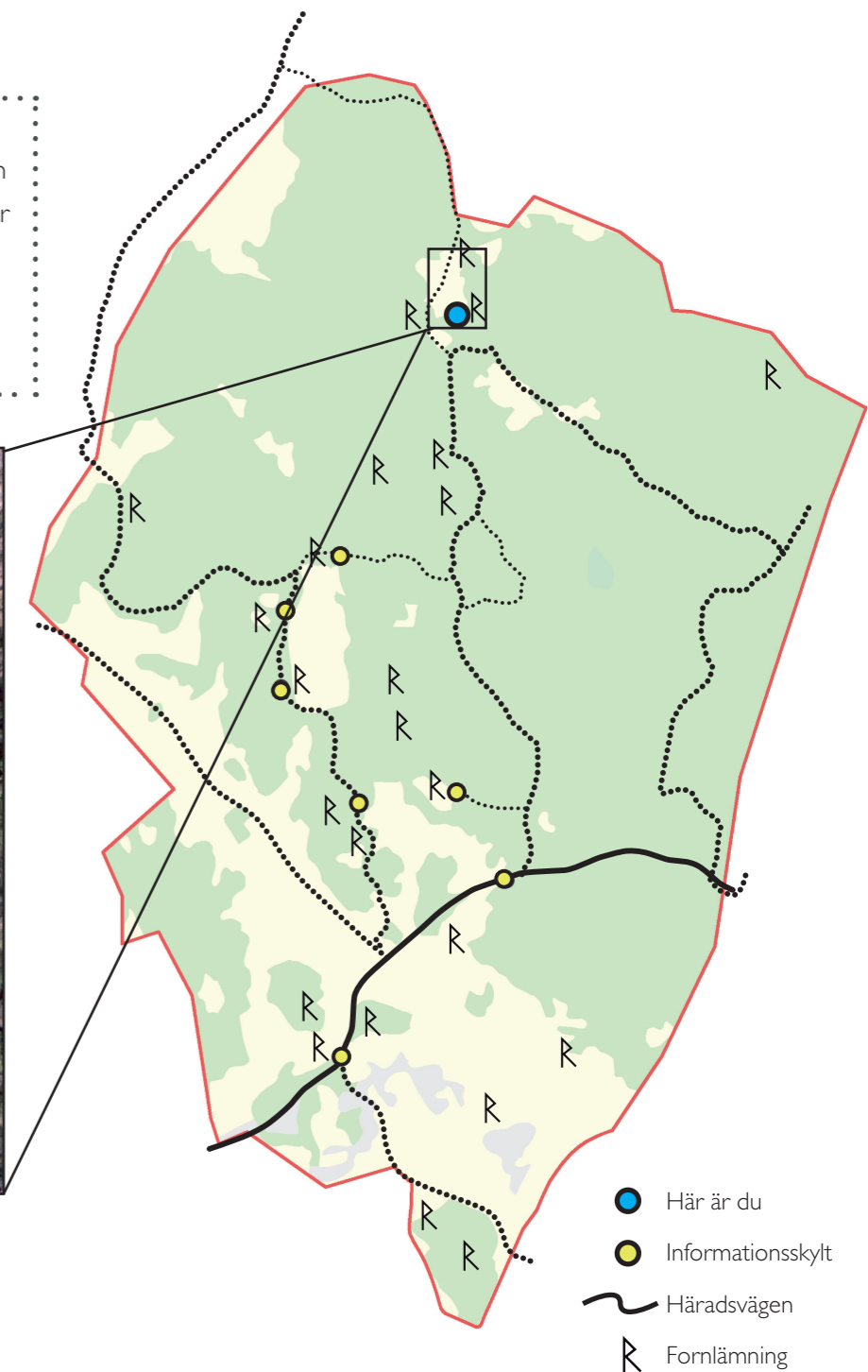

Stensättning: förhistorisk gravanläggning med flack eller svagt välvd profil, ibland avgränsad av en yttre kantkedja av stenar. Den vanligaste formen är rund men de kan även vara fyrkantiga, ovala eller triangulära.

Stensträng: Lämning efter låga stenmurar.

I utsnittskartan ovanför visas stensträngarna i vitt och det färgade området norr om skylten markerar gravfältet. Illustrationen till vänster föreställer en ankelring som påträffades i detta område 1979. Ankelringen är gjord av brons, har en diameter på 12 cm och påträffades tillsammans med en halsring.

Torpet Ekåsen

Du står nu vid en plats där torpet Ekåsen låg sedan åtminstone 1694. Under 1600-talets slut och början av 1700-talet gjordes omfattande nyodlingar på de marker som tillhörde Hägerstalunds gård. Då tillkom torpen Branten, Ekåsen, Källmon och Solhyllan. På den historiska kartan över Hägerstalunds mark från 1803 finns alla torpens markerade. Inget av dem finns kvar idag.

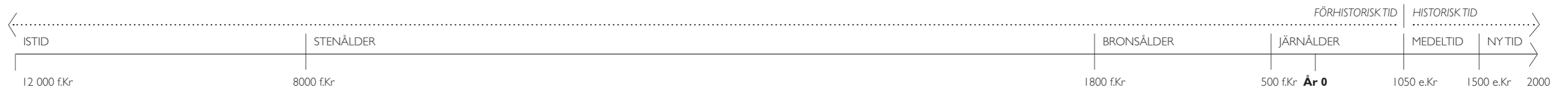
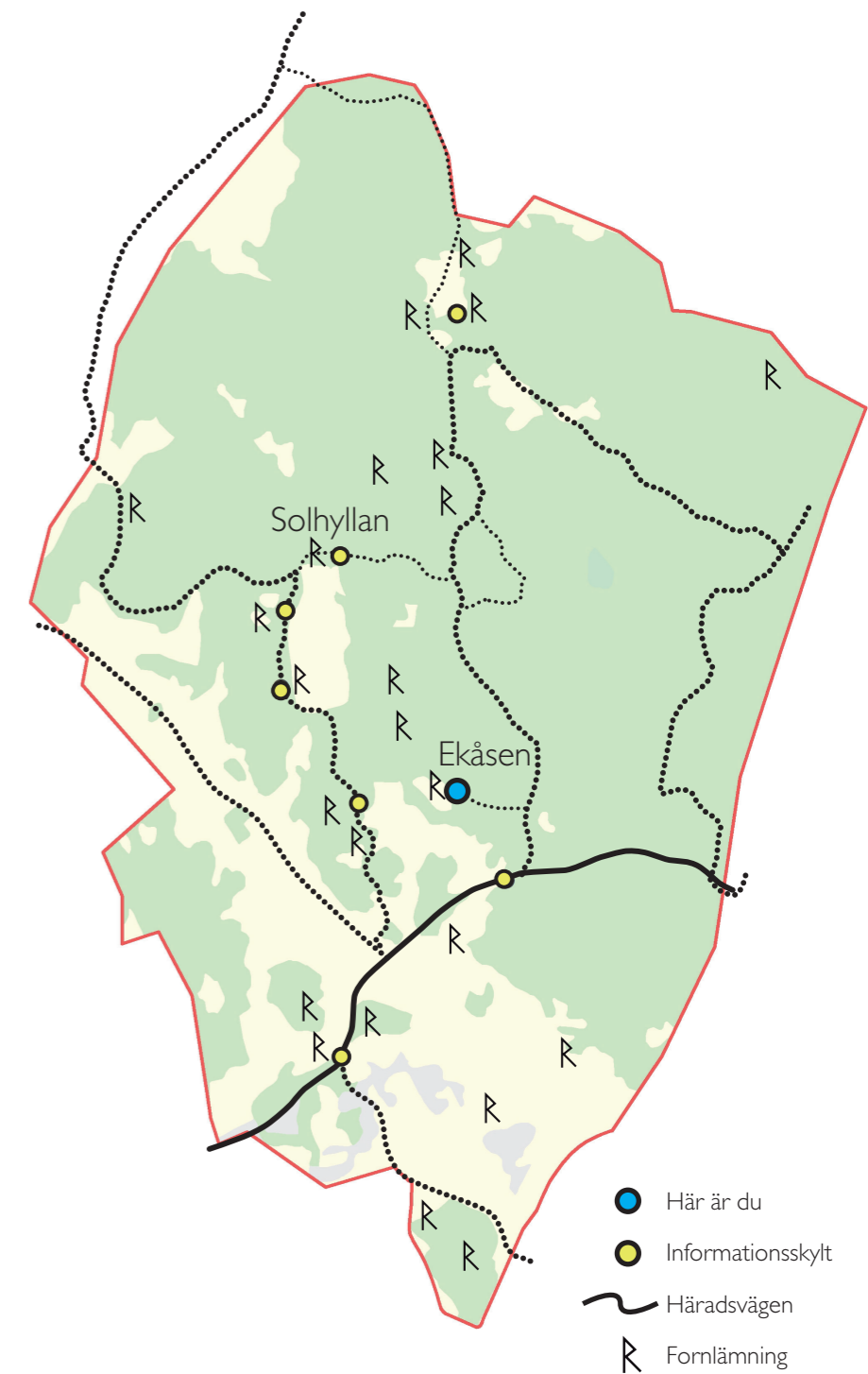
Av kartan framgår att torpet Solhyllan, som låg cirka 500 meter norr om Ekåsen, inte längre brukade sin mark 1803 utan hade övertagits av torpet Ekåsen. Ekåsen fanns kvar till år 1828.

Inom detta område finns lämningar från boningshus, ladugård och uthus. Längre bort mot den öppna marken finns också en raserad jordkällare. Rakt framför dig har boningshuset legat och högen med sten och tegel är rester från skorstenen.

Spår från det gamla odlingslandskapet syns som stensträngar och röjningsrösen i omgivningen. Stensträngar är lämningar av låga stenmurar som har hägnat in odlingsområden. Röjningsrösen är samlingar av stenar som röjts ur åkrarna.

På 1803 års karta över Hägerstalund går det att se hur de olika torpens marker varit inhägnade. Till största delen tycks det ha varit trädgårdsgårdar som tjänat som hinder för djuren att ta sig in på inägomarken det vill säga åker och äng. Man kan också se var grindar och stigar har funnits och att en liten kålgård har legat i den sydöstra delen av torpets mark. Källa: Lantmäteriet Akt nr: 01-SPÅ-51.

Producerad av Ekologigruppen AB, tryckt av Moderatho

Längs med Hansta kulturstig finns åtta skyltar med information om historiska och förhistoriska lämningar i Hansta naturreservat.

För mer information om naturreservatet: www.stockholm.se/naturreservat
För mer information om forn lämningar: www.raa.se/fornforsk

www.stockholm.se

Häradsvägen

Detta är den gamla häradsvägen som gick mellan Järfälla kyrka, upp till Sollentuna kyrka och sen vidare. Den är skriftligt belagd sedan medeltiden men har troligen anor ned i järnåldern.

I Upplandslagen, som tillkom vid 1200-talets mitt, slogs fast att varje by skulle vara förbunden med omgivande byar genom en farbar väg. Detta gällde vare sig byn var liten eller stor. Landskapets topografiska förhållanden påverkade vägarnas läge. De följde ofta åsar och höjdsträckningar. Över sankmarker var det svårare att anlägga väg. Många vägar har sitt ursprung i stigar som har trampats upp längs ägo gränser.

Nära där häradsvägen går förbi Hägerstalunds gård har två runstenar stått. Nu finns bara den ena kvar på platsen. Runstenar placerades oftast vid vägar så att de som passerade skulle se dem. De restes i slutet på järnåldern och vägen borde alltså vara minst så gammal.

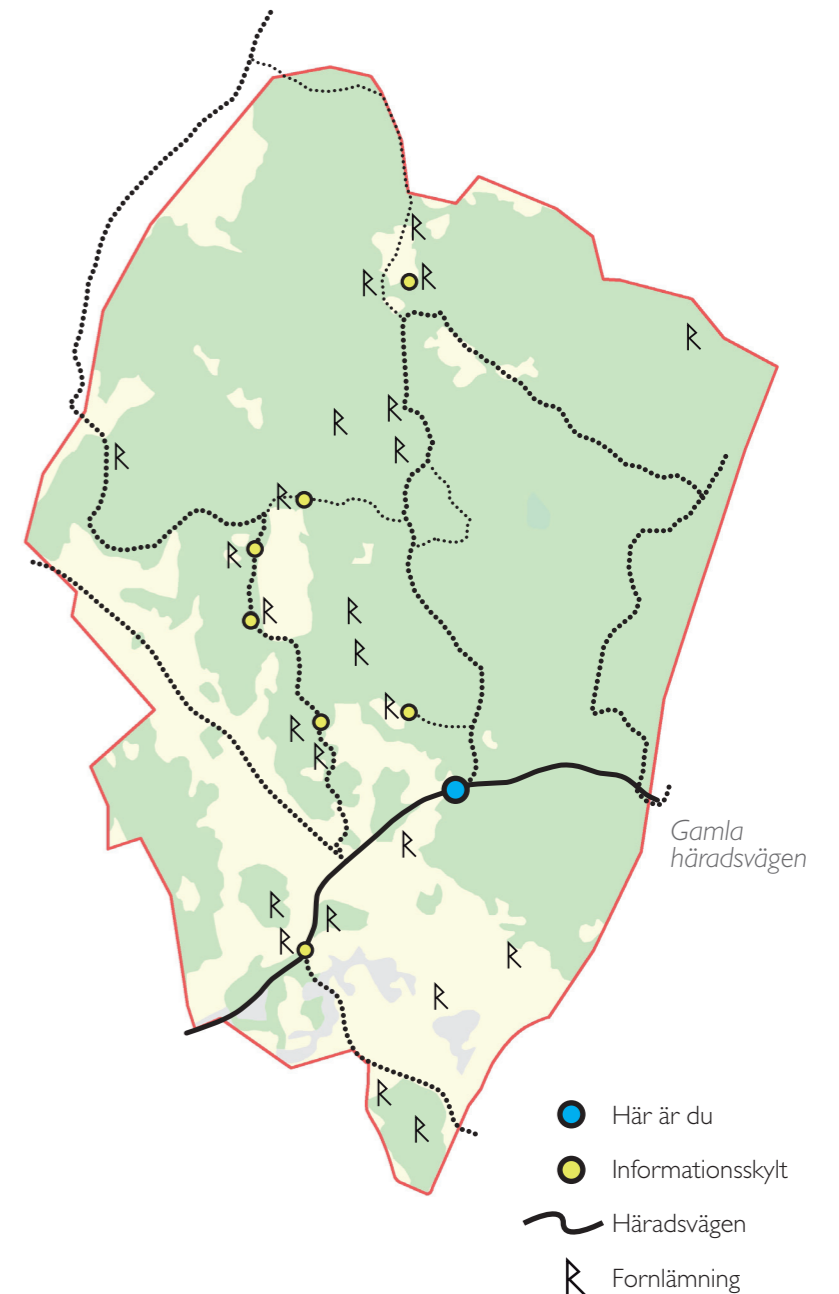
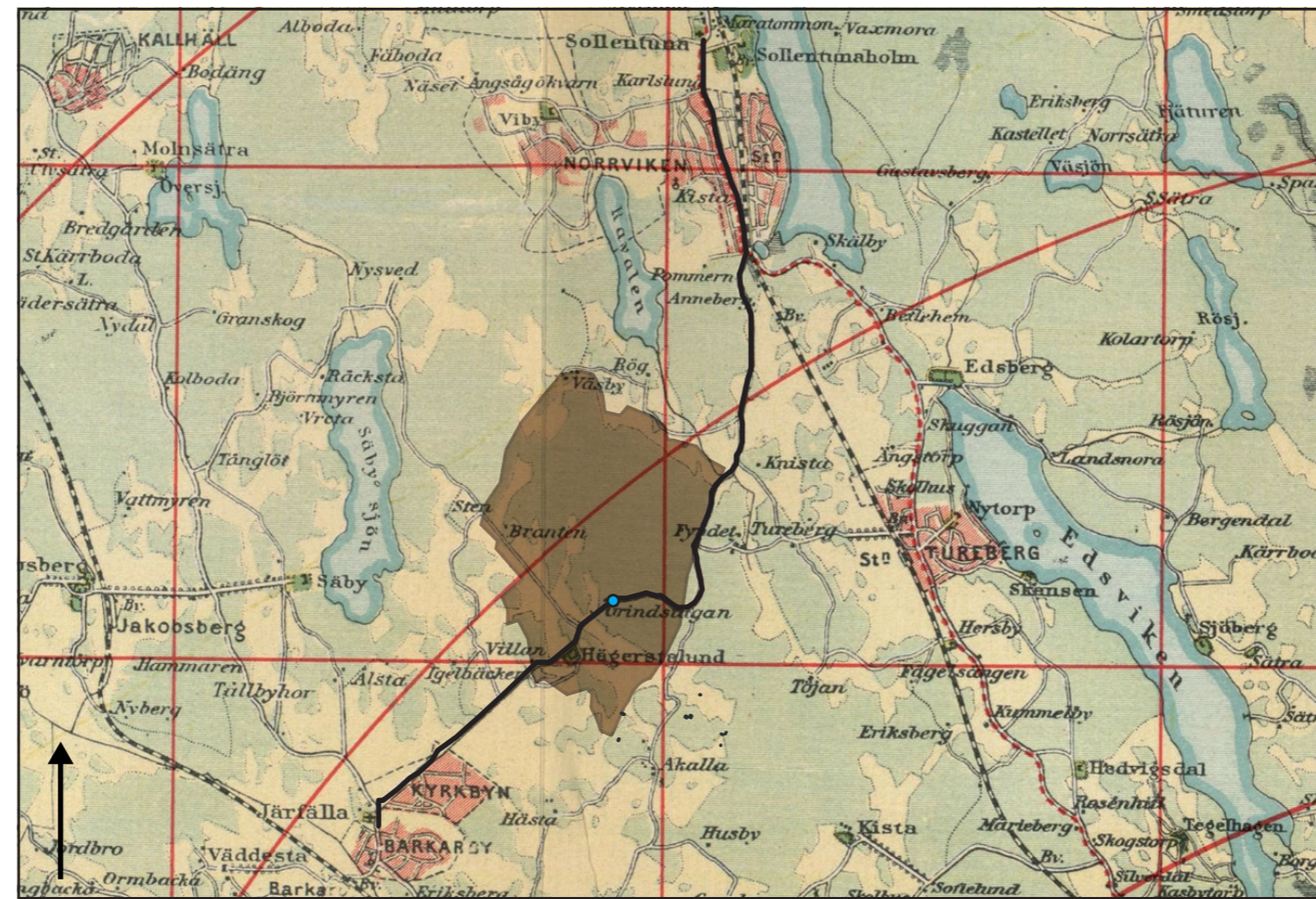
Ett härad var ett mindre landområde inom vilket huvudsyftet var att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Häraderna var indelade i socknar. Vid 1800-talets

slut gjordes förenklingar så att härad- och sockengränserna oftast sammanföll.

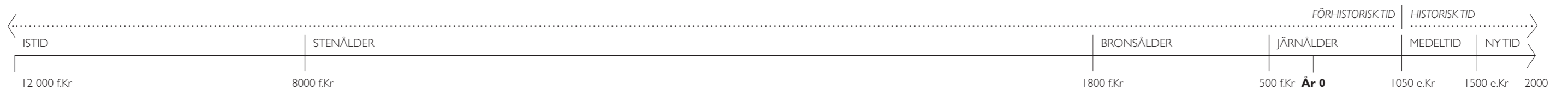
Det fanns bestämmelser kring de allmänna vägarna. För häradsvägarna gällde att de skulle vara minst 3,6 meter breda. De var

av mindre betydelse än landsvägarna men större än sockenvägarna.

Denna häradsväg användes långt in på 1900-talet men ersattes så småningom av nyare vägar.

Hansta naturreservat är markerat på den historiska kartan från 1917. Häradsvägens sträckning, i södra delen av reservatet, är densamma idag som 1917.

Producerad av Ekologigruppen AB, tryckt av Moderatho

www.stockholm.se

Längs med Hansta kulturstig finns åtta skyltar med information om historiska och förhistoriska lämningar i Hansta naturreservat.

För mer information om naturreservatet: www.stockholm.se/naturreservat
För mer information om fornlämningar: www.raa.se/fornsok